

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE (VÕÕRKEELENA) OSAKOND

Eesti laenud Tartu vene emakeelega noorte keelekasutuses

Bakalaureusetöö

Anna Sedneva

Juhendaja Maarika Teral

Tartu 2016

Sisukord:

Sissejuhatus.....	3
1. Kakskeelsus ja keelekontaktid.....	3
1.1. Kakskeelsuse mõiste ja uurimine.....	3
1.2. Keelekontaktid.....	5
2. Koodivahetus ja laenamine.....	6
2.1 Laenamine.....	6
2.2. Koodivahetus.....	7
2.3. Koodivahetus või laen.....	8
3. Varasemad eesti-vene keelekontakte käsitlevad uurimused.....	8
4. Näiteid eesti sõnavara kasutamise kohta vene noorte suulises kõnes.....	10
Kokkuvõte.....	16
Kasutatud kirjandus.....	17
Kaudviited:.....	18

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö keskendub Eestis elavate vene emakeelega noorte eestikeelsele keelekasutusele. Töös antakse ülevaade suundumustest kakskeelsuse uurimises ja tutvustatakse olulisemaid teemaga seotud vaatenurki ja termineid ning vaadeldakse, milliseid eesti sõnu Tartu vene noored reaalselt kasutavad.

Töö koosneb sissejuhatusest, neljast peatükist, kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse nimekirjast ja venekeelsest resümeeist. Töö esimeseks peatükis esitatakse ülevaade kakskeelsuse ja keelekontaktide uurimissuundadest. Teises peatükis käsitletakse laenude ja koodivahetuse definitsioone, peatutakse ka koodivahetuse ja laensõna eristamise probleemidel. Põhiallikateks on siin olnud Anastassia Zabrodskaja, Maarika Terali, Josiane F. Hamersi ja Michael H. A. Blanci, Kristiina Praakli ning Anna Verschiku tööd.

Järgmises peatükis on antud ülevaade varasematest eesti-vene keelekontakte käsitlevatest uurimustest. Ülevaated põhinevad Anna Verschiku, Anastassia Zabrodskaja ja teiste avaldatud artiklitel.

Neljandas peatükis on töö autori salvestustest kogutud materjali analüüs koos näidetega. Töös analüüsitud materjal pärineb töö autori poolt tehtud lindistustest. Töö jaoks on salvestatud noorte loomulikku igapäevast vestlust. Tegemist on spontaanse verbaalse vestluse analüüsiga.

1. Kakskeelsus ja keelekontaktid

1.1. Kakskeelsuse mõiste ja uurimine

Kakskeelsus (ingl. *bilingualism*) on mitmetahuline nähtus, on raske leida sellele üht universaalset definitsiooni. Et tegu on keeruka nähtusega, uurivad seda paljud uurimusvaldkonnad: psühholingvistika, sotsiolingvistika, kontaktlingvistika, sellega tegelevad teise keele omandamise uurijad, keeleajaloolased jne. Iga uurimissuund tegeleb mingi kakskeelsuse aspektiga, näiteks psühholingvistid uurivad kakskeelse inimese teadvuses toimuvat (Teral 2007:10).

Kakskeelsuse defineerimisel lähtutakse tavaliselt sellest,

- kui hästi kakskeelne oma mõlemat keelt valdab;
- teise keele omandamise vanusest (sellest, kui vanalt sai inimene kakskeelseks);
- keelte omandamise järjestusest (kas samaaegselt või õpiti üks keel varem). (Teral 2007:12)

Keelelisele kompetentsusele on pööratud tähelepanu juba esimeste kakskeelsuse definitsioonide puhul, ning keeleoskuse tase kahes keeles on tänapäevani üks põhikriteeriume kakskeelsuse defineerimisel. Uurijad on täheldanud, et kakskeelsete keeleoskus pole kõikides kasutusvaldkondades sama hea. Eri keelte kasutusvaldkonnad muutuvad nii, et esimese keele kasutusala väheneb teise keele kasutamissageduse ja -ala suurenemise tõttu. (Seliger, Vago 1991: 4, viidatud Teral 2007 järgi)

Varasemad uurijad pidasid kakskeelseteks vaid neid inimesi, kes oskasid mõlemat keelt võrdsel määral. Uriel Weinreich (1953-1) nimetab kakskeelseks inimest, kes oskab kergelt ühelt keelelt teisele ümber lülituda – kakskeelne suudab kahte keelt alternatiivselt kasutada (viidatud Teral 2007:12 järgi).

Hilisemad uurijad ei eelda kakskeelsetelt enam kahe keele perfektset tundmist. On isegi väidetud, et kakskeelseks võib nimetada ka inimest, kelle oskab üht oma keeltest väga piiratud (vt Teral 2007: 13). Enamasti jäävad nõudmised kakskeelsele nende äärmuste vahele. Näiteks Kristiina Praakli (2007: 152) defineerib kakskeelseteks inimest, kes on omandanud ja kasutab kaht keelt, see tähendab, oskab kahes keeles kõneleda ja mõelda, kuigi keeleoskustase ei pea olema võrdsel tasemel.

Eristatakse individuaalset ja ühiskondlikku kakskeelsust (või mitmekeelsust). Hamers ja Blanc (2000) pakuvad kakskeelsuse kirjeldamiseks ingliskeelset terminit *bilinguality* (individuaalne) ja *bilingualism* (ühiskondlik). Maailmas on riike, kus kakskeelne isik võib elada keelekogukonnas, mille kõik liikmed pole kakskeelsed. Samuti on maailmas riike, kus on kaks (või enam) riigikeelt ja suur osa elanikkonnast kõneleb mitut keelt. Hamersi ja Blanci (2000: 31-33) järgi tekib ühiskondlik kakskeelsus olukorras, kus kaks keelt on pidevas kontaktis (kui mingis riigis kasutatakse kaht riigikeelt). Veel leidub riike, kus ainult osa elanikkonnast on kakskeelne (tavaliselt mingi rahvusvähemuse esindajad) (Hamers, Blanc 2000: 6-7).

Hamers ja Blanc liigitasid ühiskondliku kakskeelsuse alljärgnevalt:

- territoriaalne kakskeelsus (kui mingis riigis kasutatakse kaht või rohkemat riigikeelt);
- mõnedes Aasia ja Aafrika kogukondades kasutatakse kahte või enam keelt korraga;
- ühiskondliku kakskeelsuse puhul võivad keeled jaguneda erinevate kasutussfääride järgi. Eri keeltel võivad keelekogukonnas olla erinevad funktsioonid. Keele kasutusvaldkonnad võivad jaguneda muuhulgas perekonnasiseseks, religiooniga seotud, hariduse ja ametliku asjaajamisega seotud jne valdkondadeks (Myers-Scotton 2006: 76-77).

Carol Myers-Scotton (2006) on loetlenud järgmised tingimused, mis aitavad kaasa kakskeelsuse säilimisele ühiskonnas:

- a) riigis tervikuna esineb küll kakskeelsust, aga rahvusrühmad elavad omaette kogukonnana geograafiliselt eraldatud alal ning on sageli ükskeelsed;
- b) suurearvuline tihedasti koos elav kõnelejaskond;
- c) ühe keele kõnelejate füüsiline eraldatus teise keele kõnelejatest (omaette asula või linnaosa);
- d) sisserändajate puhul suhteliselt hiljutine saabumine uude asukohariiki, tihedate sidemete alles hoidmine kodumaaga ja võimalus seda külastada;
- e) L1 (esimesel keelel) on rahvusvahelise keele staatus. (Myers-Scotton 2006: 90)

Romaine (1997:31) märgib, et individuaalsele kakskeelsusele võivad mõjutada järgmised asjaolud: poliitilised, sotsiaalsed, majanduslikud, religioossed tingimused või huvi teise keele õppimise vastu. (Teral 2007: 12) Individuaalse kakskeelsuse puhul vaadeldakse konkreetse indiviidi keelekasutust. Individuaalse kakskeelsuse aluseks on see, kui kõneleja tunneb vajadust teises keeles suhelda. Keelekontaktid toimuvadki esialgu kakskeelse isiku kõnes. Paljud uurijad on siiski seisukohal, et individuaalne ja ühiskondlik kakskeelsus on omavahel tihedalt seotud ning seetõttu on nende vahel raske vahet teha. (Zabrodskaia 2006: 149-150)

Individuaalse kakskeelsuse puhul võib keelteoskuse tasemest lähtuvalt eristada tasakaalustatud ja domineerivat kakskeelsust. Tasakaalustatud kakskeelsuse puhul on mõlemad keeled võrdselt arenenud. Domineeriva kakskeelsuse puhul on ühe keele oskus paremini arenenud. Kahte keelt ei kasutata võrdselt kõikides olukordades, keelte tasakaal varieerub sõltuvalt keele- ja suhtlusvaldkonnast. (Hamers, Blanc 2000: 27)

1.2. Keelekontaktid

Keelekontaktideks on Thomason (2001, viidatud Zabrodskaia 2006 järgi) nimetanud kahe keele kasutamist samal ajal ja samas kohas. Thomason ja Kaufman (1991: 65-68) viidatud Maarika Terali (2007: 22) järgi on väitnud, et keelekontakt toimub, kui kokku puutuvad kaks erinevat keelt, nt ühel territooriumil elavate rahvaste vahel. Et keelekontakt toimuks, on vaja kahe keele oskusega inimrühma.

Keelekontaktid esinevad kogu aeg, keeled ei saa areneda teistest keeltest eraldi. Grosjeani (1982) ja Thomasoni (2001) järgi toimuvad keelekontaktid igal pool, sest kahe või enama keele oskajaid on palju (Zabrodskaia 2006a:149).

Thomasoni ja Kaufmani (1991) järgi võivad keelekontaktid olla stabiilsed või ebastabiilsed. Thomason ja Kaufman (1991) jagasid keelekontaktide tulemusel tekkinud keelemuutused kaheks: keele säilitamine ja keelevahetus. Esimesel juhul antakse keel ühelt põlvkonnalt teisele üle

suhteliselt väheste muutustega, teisel juhul toimub üleminek teisele keelele ehk keelevahetus. (Teral 2007:23) Keelekontaktide tulemusel võivad olemasolevad keeled surra või tekkida uued keeled.

Keelekontaktid esinevad isiku tasandil, kakskeelse inimese keelekasutuses sulanduvad kahe keele struktuur ja sõnavara. Seetõttu peab keelekontaktide uurimiseks vaatama üksikisiku keelekasutust. (Zabrodskaja 2006a:148-149)

2. Koodivahetus ja laenamine

2.1 Laenamine

Kõige üldisemalt võib iga keele sõnatüved päritolu järgi jagada omatüvedeks ja laentüvedeks (EETÜ 2012: 9).

Kui vaadata üldist laenu mõistet „Eesti keele käsiraamatus“ (EKK 2007: 9), siis seal nimetatakse laenudeks teisest keelest võetud uusi keeleelemente: laenhäälik, -liide, -tarind, -tüvi, -sõna, -väljend või -täendus. (EKK 2007:9)

Anastassia Zabrodskaja järgi (2006a: 151) jagavad Thomason ja Kaufman (1991) keelekontaktide tulemusena toimuvad protsessid kaheks. Keele säilitamise korral toimub laenamine esimesse keelde, keelevahetuse korral aga sellest tulenev interferents. Laenuks nimetavad nad kõigi kõnelejate teise keele elementide (sõnavara jm) lisamist nende esimesse keelde.

Keeleteadlased on püüdnud määrata laenamise järjekorda, näiteks on oletatud, et algul laenatakse sõnavara (leksikaalsed laenud), hiljem grammatika elemente (Teral 2007: 27). Thomasoni ja Kaufmani (1991, viidatud Zabrodskaja 2006a: 151 järgi) laenatakse esmalt sõnavara, kui kontakt on intensiivsem, siis ka struktuuri elemente (näiteks morfeeme) ning süntaktilisi jooni (sõnajärje muutused jms).

Leksikaalse laenu põhitunnuseks on korduvalt peetud morfoloogilist ja fonoloogilist integratsiooni laenavasse keelde. (Verchik 2004: 25–45)

Irina Külmoja osutab artiklis "Eesti keele mõjudest Peipsi lääneranniku murrakutele" (2004) vene kõnekeelde tulnud laene käsitledes samuti, et laenudele on iseloomulik vene keelele omane foneetiline kuju ning grammatiline vormistus ning mõnikord ka sõnamoodustusvahendid nt. sufiksids: *варыши* – varrud, *ворстик* – vorst, *копья* – koppel jne. Laenudeks võib Irina Külmoja järgi pidada sõnu, mida kasutavad või vähemalt tunnevad mitmed keelejuhid.

Verschik pole nõus väidetega, et suure kõnelejaskonnaga keeled ei kipu eriti muudest keeltest laenama, või kui, siis nimisõnu ja mitte verbe. Ta osutab siin väidetele, et laenamist takistavat keerukad reeglid, mis dikteerivad formatiivide kuju (muutused keele struktuuris). Verschik toob välja laenamist mitmetest keeltest vene keelde, sama kehtib ka vene murrete kohta. Näiteks Peipsi-äärsetes vene murretes on hulgaliselt laene eesti keelest (nt: *пурька* "purk"> purk : tüvele lisatud lõpp *-a*; *магамь* "magama"> magama, eesti tüvele lisatud infinitiivi lõpp *-mb*). (Verchik 2004: 11)

On arvatud, et leksikaalsete laenude kasutuselevõtu toob kaasa sagedane koodivahetus. (Zabrodskaja 2006: 746)

2.2. Koodivahetus

Mõiste „koodivahetus“ võeti kasutusele juba 1950-tel aastatel, kui see tähistas keelevahetust kõneolukorra muutumisel. Koodivahetuse uurimisest sai populaarne uurimisvaldkond ning sellega kaasnes terminoloogiline segadus. Tavaliselt tähendab „koodivahetus“ kahe või enama keele kasutamist ühe lausungi või vestluse piires. Kasutatud on ka eraldi termineid „koodivahetus“ (ingl. *Code-switching*) ja „koodisegu“ (ingl. *Code-mixing*), kus koodivahetuseks nimetati üleminekut ühelt keelelt teisele kahe lause vahel, seguks aga üleminekut lause sees. Lisaks eelnimetatutele on kasutatud ka termineid „keelevaheldus“, „koodivaheldus“, „koodisegunemine“, „koodi väljatõrjumine“. Koodivahetuse all ei peeta alati silmas vaid keelte vahetamist, vahetada võib ka keelt ja murret (Zabrodskaja 2005: 30-32). Verschik on osutanud uurimustele (nt Thomson ja Kaufman (1991), mille järgi ei takista tüpoloogiliste sarnasuste puudumine keelte vahel laenamist ega koodivahetust. Koodivahetus ei sõltu piirangutest, see toimub konkreetsetes kõnesituatsioonides. (Verchik 2004: 11)

Lenore Arnberg (1988) defineerib koodivahetust kui teadlikku keelevahetust. Kõneleja paneb teadlikult ühe keele sõna või lause teise keelde. Ta esitas mõned koodivahetuse põhjused: vestluses osaleja ei tea sõna ühes keeles; on kogenud teatud asju/nähtusi ühe keelega seoses; teatud mõistete väljendamine on vestleja jaoks kergem ühes keeles; kõneleja tahab selgitada arusaamatust; püüab tekitada erilist suhtlusefekti või midagi rõhutada; tahab demonstreerida rühmakuuluvust või kedagi vestlusest välja jätta. (Teral 2007: 26)

Koodivahetuse tunnuseks on peetud metalingvistilisi nähtusi (kõhklust, pause, kordamist, tõlkimist) (Verchik 2004: 25–45)

Anna Verschik on nimetanud koodivahetust üheks leksikaalse laenamise mehhanismiks. Seni ei ole selge, kas ja kuivõrd on koodivahetus osaline morfoloogia laenamises. (Verchik 2004: 9)

Koodivahetuse uurimise suundadest paistavad silma sotsiolingvistiline, psühholingvistiline, lingvistiline ja interaktsioonilis-konversatsiooniline lähenemine (Zabrodskaja 2005: 33)

Osa uurijaid arvavad, et koodivahetuse ja laenamise vahel ei ole kindlalt piiri. (Verchik 2004: 9)

2.3. Koodivahetus või laen

Maaailmas toimuvad pidevalt keelekontaktid, mille puhul esineb koodivahetus või laenamine ühest keelest teise.

Kuigi on neid kakskeelsuse uurijaid, kelle arvates pole koodivahetuse ja laenamise eristamine vajalik, on paljusid juba pikemat aega huvitanud koodivahetuse ja laenude eristamine. Weinreichi järgi (1953) on koodivahetus kõne, laen aga keele nähtus. (Verchik 2004: 9) Kui ühe lausungi või vestluse raames terviklike teisest keelest pärit lausete ja fraaside kasutamist peetakse tavaliselt koodivahetuseks, siis on probleeme üksikute K2-keele käändsõnadega, kui need on nominatiivis.

Mõned teadlased leiavad, et laenamise ja koodivahetuse vahel pole selget piiri. Zabrodskaja märgib artiklis "Eestivene keelevariant: kas samm segakoodi poole?" laenamisest ja koodivahetusest kirjutades, et laenamise-koodivahetuse puhul on tegemist kontiiniumiga, mis tõttu on mõnikord raske otsustada, kas tegu on laenu või koodivahetusega (Zabrodskaja 2006: 741). On ka väidetud, et koodivahetus on see, mis põhjustab laenamist (Verchik 2004; Zabrodskaja 2006).

Alati ei aita hinnangut anda ka koodivahetuse või laenu kasutamissagedus, sest jääb segaseks, mitu korda peab laenatavat kasutama, et see muutuks koodivahetusest laenuks. Otsustamise teevad eriti raskeks juhud, kus tegemist on sõnaga, mis ei nõua morfoloogilist integratsiooni. (Verchik 2001:531) On autoreid, kes leiavad, et koodivahetus on juhuslik, aga laensõnad peavad olema kõneleja esimeses keeles püsivalt kasutusel ja morfoloogiliselt kohanenud.

K. Praakli (2009: 52) on viidanud Shana Poplackile, kes kasutab juurdunud laensõna (ingl. *established borrowing*) ja juhulaensõna (*nonce borrowing*) mõistet. Viimane ei pea olema kogukonnas korduvalt kasutatav või laiemalt aktsepteeritav.

Käesolevas töös esitatud materjali analüüsides on lähtutud sellest, et laensõnad on keeles morfoloogiliselt integreeritud.

3. Varasemad eesti-vene keelekontakte käsitlevad uurimused

Eesti-vene koodivahetust on uurinud Anastassia Zabrodskaja. Oma 2005. aastal valminud magistritöös „Vene-eesti koodivahetus Kohtla-Järve vene emakeelega algkoolilastel“ andis ta ülevaate varasematest eesti-vene kakskeelsuse kohta käivatest uurimustest, keskendudes koodivahetuse uurimisele. Tema tööst selgub, et suurem osa eesti-vene kakskeelsuse uurimusi

käsitlevad koodivahetust. Zabrodskaja (2005: 63) nimetab üheks varasemaks eesti-vene kakskeelsuse alaseks tööks Agnes Reitsaku 1970. aastal valminud uurimust vene noorte eesti keele oskuse kohta. Zabrodskaja (2005: 64) järgi uuris esimesena eesti-vene koodivahetust Siberi eestlaste keele käsitlenud Jüri Viikberg 1989. aastal. Samas töös (2005: 65) nimetas Zabrodskaja Eesti juhtivaks kaasaegseks koodivahetuse uurijaks Anna Verschikut, kellelt on ilmunud ka mitmeid eesti-vene kakskeelsuse käsitlusi.

Anastassia Zabrodskajalt on ilmunud teisigi eesti-vene kakskeelsuse alaseid töid. 2006. aastal ilmunud artiklis tuuakse ära üliõpilaste hulgas läbiviidud küsitluse tulemused. Küsitletud pidid kirja panema need eesti sõnad, mida venekeelses kõnes kasutavad. Paljudes ankeetides esinesid sõnad: *palk, käsiraamat, kohvik*. Kõikides ankeetides oli kirjas sõna: *Külm-овамо* (natukene külm). Veel leidis ankeetides selliseid verbe nagu *сööтатъ, максануть*. Need sõnu võib nimetada leksikaalseteks laenudeks. Tudengid kasutavad Zabrodskaja andmetel omavahel ka järgmisi sõnu: *matrikkel, õppekava, ainepunkt, kile, õppetapp, mälupulk*. Nad ei kasuta vene *медицинское страхование, торговый дом, Государственное собрание* vaid *haigekassa, kaubamaja, Riigikogu*. (Zabrodskaja 2006: 741- 742)

Artiklis tuuakse ära ka üliõpilaste arvamusi Eesti vene keele olemuse kohta: „Mulle tundub, et inimesed, kes valdavad eesti keelt või need, kellel on see keel alati kuuldel aja möödudes hakkavad mõtlema, ehitama lauseid, koostama sõnajärjestusi ja grammatilisi konstruktsioone (lauseid) eesti keele grammatika reeglite põhjal, s.t rääkides vene keeles eesti struktuure kasutades.“ Mõtlemise muutusi peetakse alateadlikuks, sest vene emakeelega inimestele mõjuvad nii eesti keele reeglid, televisioon, ajalehed kui ka ajakirjad, kus tutvutakse eestikeelsete väljenditega (väljenditega, millest saavad aru ainult Eestis elavad ja eesti keelt valdavad inimesed).

Samuti esitab Zabrodskaja mitteametlikke eesti sõnade vorme, mis on venepäraseks ümber tehtud, nt *külmвamo*, kus eesti keelest võetakse tüvi „külm“, aga vene keelest sufiks ja lõpp; *noläһale домой* 'lähme koju', kus on võetud vene keelest prefiks, sufiks ja lõpp ja eesti keelest ainult tüvi. Eesti keelest on tarvitusele võetud järgmised sõnad: „kile“, „laen“, „õppelaen“, „ah soo“, „muidugi“, „Issand Jumal“ või väljend „selge pilt“ (Zabrodskaja 2006: 742- 743).

Tallinna Ülikoolis on koostatud vene-eesti koodivahetuse korpus, mis sisaldab Eesti televisiooni kakskeelsete saadete koodivahetuse näiteid, Tallinna venekeelsete elanike kaubanduslikust suhtlusest ning kirjalikest allikatest (poe- ja turuletid) kogutud vene-eesti koodivahetuse näiteid; Ida-Virumaa vene emakeelega laste vene-eesti koodivahetuse näiteid, mis pärinevad A. Zabrodskaja magistriväitekirja uurimusest. Korpuse koostamise eesmärgi ja põhimõtteid on Anastassia Zabrodskaja kirjeldanud 2007. aastal Eesti Rakenduslingvistika Aastaraamatus avaldatud artiklis.

Anastassia Zabrodsjakalt on ilmunud ka teisi eesti-vene koodivahetust käsitlevaid artikleid. Tema 2009. aastal kaitstud doktoriväitekirj on samuti pühendatud eesti-vene keelekontaktidele, eriti keelekasutuse grammatilistele aspektidele.

Ka Tartu Ülikoolis on läbi viidud mitmeid eesti-vene kakskeelsust käsitlevaid uurimusi. Teiste hulgas võib nimetada eesti keele võõrkeelena osakonnas kaitstud bakalaureusetöid, näiteks 2011. aastal valminud Konstantin Murašovi tööd, mis käsitles eesti-vene koodivahetust kakskeelsete laste keeles ja Pavel Naidjonovi tööd Narva eestikeelse elanikkonna identiteedist ja keelest, milles käsitletakse ka eesti-vene kakskeelsust.

Samuti on Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis kaitstud eesti-vene kakskeelsuse teemalisi magistrیتöid, Veronika Tohvri (2006) ja Irina Ivanovalt (2012).

Veronika Tohver (2006) leidis uuemaid eesti laene vaadates, et paljud tema uurimuses esinenud sõnad olid seotud igapäevaelu olukordadega või olid lühemad kui vene keeles, nt *haigekassa*, *kohvik*, *buss*, *piparkook*, *laps*. Mõned sõnad olid seotud ülikoolis õppimisega, nt *ainepunkt*, *peahoone*.

4. Näiteid eesti sõnavara kasutamise kohta vene noorte suulises kõnes

Käesoleva bakalaureusetöö uurimuslikus osas on analüüsitud üheksa Tartu noore venelasega läbi viidud intervjuudes esinenud eesti sõnade kasutamist. Tegemist on spontaanse verbaalse vestluse analüüsiga. Intervjuudes osalenud inimesed olid vanuses 20-25 aastat. Nende kodu- ja emakeel on vene keel. Kõik küsitatud on sündinud Eestimaal. Vestluse teemad varieerusid. Kokku on salvestatud materjali ligemale 10 tundi. Intervjueeritud soovisid jääda anonüümseks, seetõttu on neile viidatud numbriga (K = keelejuht).

Analüüsitud lindistuste põhjal võiks öelda, et Eesti vene emakeelega noored kasutavad oma suulises kõnes eestikeelseid sõnu, eelkõige nimisõnu. Nimisõnadele lisatakse venepäraseid käändelõpud ja tunnused. Küsitatud kasutavad eestikeelseid sõnu oma kõnes loovalt, moodustatakse uusi tuletisi. Eestikeelsete sõnade laialdast tuntust vene emakeelega noorte hulgas näitab seegi, et teistel jutukaaslastel ei ole raskusi sõnadest arusaamisel. Vestlus toimub rahulikult, ei tekki pause või täpsustamist, kuna kasutatakse neid sõnu, mida vene noored näevad/kuulevad oma igapäevases elus väga sageli (reklaamides, reklaamiplakatitel, poodides).

Järgnevalt esitatakse noorte vestluste salvestustes esinevaid eesti keele kasutamise näiteid:

ÕIS - õppeinfosüsteem

1. Зашел в ÕIS, но ничего не поставили еще... Ну надеюсь arvestus будет.. (K1)

(E: Logisin ÕIS-i sisse, midagi ei ole veel pandud. Loodan, et arvestus tuleb.)

2. А в ÕIS-е выставили оценку? (K2)

(E: Kas ÕIS-i hinne on juba pandud?)

3. Я же говорю, нет... в ÕIS-е нету ничего. (K1)

(E: Ma ju ütlesin - ei. ÕIS-is ei ole midagi.)

Tartu Ülikooli õppeinfosüsteemi tähistava lühendiga ÕIS on tuttavad peamiselt Tartu Ülikooli üliõpilased. Nende hulgas kasutatakse ÕIS-i nii tihti, et sõnad on omandanud vene käändelõpud. Salvestatud materjalides esinesid näited ÕISi käänamisest в Õis-е (kus?), из Õis-а (kust?). Et keelejuhtide hulgas polnud Tallinna Ülikooli tudengeid, on raske öelda, kas sama sõna on levinud ka Tallinna ülikooli üliõpilaste hulgas.

Õppijad kasutavad ka sõnu *arvestus*, *ettekanne*, *e-kool*, *õppelaen*.

arvestus

1. Ну надеюсь arvestus будет. (K3)

(E: Loodan arvestus tuleb...)

2. А какая там система оценивания? (küsitaja) - Arvestus или Mittearvestus. (K3)

(E: Mis hindamissüsteem on seal? - Arvestus või mittearvestus)

Sõna „arvestus“ esines lausetes ainult nimetavas käändes.

ettekanne

1. там надо было сделать ettekanne, а потом экзамен был. (K3)

(E: Seal oli vaja teha ettekanne ja pärast oli eksam.)

Koolinoorte ning äsja kooli lõpetanute hulgas on kasutusel ka „e-kool“, mida samuti käänatakse vene sõnade eeskujul. Salvestustest tuli esile:

e-Kool

1. я сейчас зайду в e-Kool и посмотрю что я получил. (K9)

(E: Ma praegu login e-Kooli ja vaatan, mis ma sain.)

2. Что в Ekoool-е написано? (K2)

(E: Mida e-Koolis on kirjutatud?)

3. Ой мне никак не посмотреть... сейчас выйду из Ekoool-я и обратно зайду. (K9)

(E: Oi ma ei saa vaadata ... praegu väljun e-Koolist ja pärast sisenen uuesti.)

4. она домашку в E-kool написала. (K9)

(E: Ta kirjutas kodutöö e-Koolis.)

Sageli on eestikeelseid sõnu kasutatud juhul, kus emakeelne sõna puudub või ei teata täpset vastet.

puhur

1. нет мы puhur включили и теплее стало. (K4)

(E: ei me lülitasime puhuri sisse ja läks soojemaks.)

2. А если много puhur-ов наставить, так вообще жарница будет и в Турцию не надо... (K3)

(E: Aga kui palju puhureid panna, siis tuleb üldse palavus, siis Türgisse ei ole vaja minna.)

3. У них много puhur-ов в продаже. (K3)

(E: Neil on palju puhureid müügil.)

4. У нас нет puhur-а. (K7)

(E: meil ei ole puhurit.)

Sõna „puhur“ kasutamine tundub olevat noorte keelejuhtide hulgas laialdane. Sellele osutab nii mitu korda esinemine salvestatud tekstis, kui ka venepäraste käändelõppude kasutamine. Kui vestlejatelt peale salvestamist küsiti, kuidas seda sõna tõlkida, ei teatud, milline on selle sõna täpne venekeelne tõlge, arvati isegi, et see on venekeelne sõna.

helkur

1. Ой какая куртка красивая и helkur есть даже. (K4)

(E: Oi küll jope on ilus ja isegi helkuriga.)

2. Комбенизон с helkur-ом берите. (K7)

(E: Võtke kombinesoon helkuriga.)

3. У ребенка helkur-а не было. (K7)

(E: Lapsel ei olnud helkurit.)

Sõna „helkur“ esineb mitmel korral salvestatud tekstis, ka koos venepäraste käändelõppudega. Kui keelejuhtidelt peale salvestamist küsiti, kuidas seda sõna tõlkida, siis ei teatud, milline on selle sõna täpne venekeelne tõlge.

pihv

1. ты любишь pihvik-и?(küsitaja) - Pihvid-ы? нет (K8)

(E: kas pihvikud sulle meeldivad? – Pihvid? Ei)

2. может pihvik-и купим собой? (K9)

(E: Võib-olla ostame pihvid kaasa?)

3. Посмотри в корзине есть pihvik-и?(K2) – Нет, pihvid-ов нет.(K1)

(E: Vaata, kas pihvid on korvis? – Ei, pihve pole.)

Sõna „pihv“ käänatakse ka venepäraselt, aga käänatakse ka erineva tüvega: *pihvik* ja *pihv*.

Täpset venekeelset tõlget mitte keegi ei andnud.

kohuke

1. Чем ты завтракаешь? (Küsitaja) – Kohuke, я люблю kohuke. (K7)

(E: Mida sa sööd hommikul? - Kohuke... mulle meeldib kohuke.)

2. *хочешь kohuke*?(K9)

(E: Tahad kohukest?)

3. Дай kohuke. (K1) - У нас нет kohuke. (K2)

(E: Anna kohuke. - Meil ei ole kohukest.)

Sõna „kohuke“ ka kasutatakse väga sageli. Esinenud näidetes keelejuhid seda ei kääna. Vestlejatel oli raske leida venekeelset tõlget, aga pärast mõtlemist paljud ütlesid, et see on *сырок*.

avaldus

1. Ну я avaldus написала. (K4)

(E: No ma kirjutasin avalduse.)

2. а что ты в avalduse написал? (K6)

(E: Mida sa avalduses kirjutasid?)

Käänatakse ka venepäraselt, kuid ühes näites oli avaldus omastava käände vormis: avalduse.

külmovato

1. как-то külm-овато стало, надо расходится (K3)

(E: kuidagi külmovato hakkas, on vaja laiali minna.

Tegemist on ühega vähestest laenatud adjektiividest.

Lisaks olid igapäevaelu teemadega seotud laenud veel *soodus*, *soodustus*, *kliendikaart*, *emapalk*, mis esinesid ühes näites.

Lindistamisel võis tihti kohata näiteid sõnadest, mis on seotud toiduga. Siin on näha, et sõnu kasutatakse, nagu need menüüs esinevad:

1. а там картошка pihviga была. (K6)

(E: Aga seal kartul pihviga oli.)

2. Возьми себе салат kanaga, а я себе гамбургер juustuga (K5)

(E: võtta endale salat kanaga, aga ma võtan endale hamburger juustuga)

3. Мы заказали блины toormoosiga. (K5)

(E: Me tellisime pannkooke toormoosiga.)

4. Сейчас тортик возьмем toorjuustuga. (K1)

(E: kohe tordi võtame toorjuustuga.)

5. А ты бери päevapraad, он выгоднее (K5)

(E: Võta endale päevapraad, see on kasulikum.)

Samuti seostub osa sõnu ilusalongi teenustega. Teemaga seotud sõnadest on ka vene keelde laenatud adjektiive ja verbe.

rullisoeng

1. Какая прическа у тебя была на выпускной (Küsiteja) - Ой просто rullisoeng... и все (K2)

(E: Milline soeng sul oli lõpupeol? - Lihtsalt rullisoeng ja kõik.)

2. А прическу какую хочет? (Küsiteja)- Она сказала выпрямит, никаких rullisoeng-ов не хочет. (K9)

(E: Aga millist soengut ta tahab?ta ütles, et tahab sirgendada juukseid, rullisoengut ei taha.)

Sõna „rullisoeng“ käänatakse venepäraselt, kasutatakse tihti eesti keeles, vene keeles nimetatakse прическа с локонами.

isepruunistav

1. Ты посмотри чтобы isepruunistav не был...а то придешь такая. (K8)

(E: Sa vaata, et ei ole isepruunistav, või siis tuled siisugune.)

2. Зачем в солярий, isepruunistav-ым и все. (K9)

(E: Milleks solaariumi ... isepruunistame ja kõik.)

Vene keeles kasutatakse sõna *автозагар*.

niisutav

1. Бери крем niisutav- он увлажняет. (K8)

(E: võta niisutav kreem, ta niisutab.)

2. Я niisutav-ым пользуюсь. (K 9)

(E: Mina kasutan niisutavat.)

Kokkuvõtteks

Kokku esines käesoleva uurimuse jaoks salvestatud materjalis 36 eestikeelset sõna. Enamasti olid sõnad morfoloogiliselt kohanenud ja neid kasutati koos vene käändelõppudega.

Nendest neli sõna oli välja toodud ka Veronika Tohveri 2006. aastal kaitsitud magistritöös, mis käsitles eesti noorte venelaste keelest kasutatavaid eesti sõnu. Nendeks olid *helkur*, *kaubamaja*, *külmovato* ja *kohuke*. Seega võib väita, et mõned eesti sõnad on Eestimaa venelaste keeles kasutusel juba vähemalt kümme aastat.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös vaadeldakse kakskeelsuse temaatikat ja tutvustatakse olulisemaid teemaga seotud termineid. Töö rakenduslikus osas uuritakse, milliseid eesti sõnu Tartu vene noored reaalselt kasutavad.

Töö koosneb sissejuhatusest, neljast peatükist, kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse nimekirjast ja venekeelsest resümest. Töö esimeseks peatükis on antud ülevaade kakskeelsuse ja keelekontaktide olulisematest terminitest. Teises peatükis käsitletakse laenude ja koodivahetuse definitsioone, koodivahetuse ja laensõna eristamist. Kolmandas peatükis on antud ülevaade varasematest eesti-vene keelekontakte käsitlevatest uurimustest.

Neljandas peatükis on töö autori salvestustest kogutud materjali analüüs koos näidetega. Töös analüüsitud materjal pärineb töö autori poolt tehtud lindistustest. Töö jaoks on salvestatud noorte loomulikku igapäevast vestlust. Kogutud näidete hulgas on kõige rohkem eesti keelest laenatud nimisõnu, vähem omadussõnu. Kogutud materjal näitab, et eesti sõnad on Eestimaa venelaste keeles kodunenud, neid kasutatakse koos venepäraste lõppude ja tunnustega. Sõnade tuntust kogukonnas näitab ka see, et vestluskaaslastele polnud nendest arusaamine tavaliselt raske. Kogutud sõnade hulgas oli tudengite hulgas levinud sõnu, nagu *ÕIS*, *arvestus*, *ettekanne*; igapäevaelus kasutatavaid sõnu, nagu *puhur*, *helkur* jne. Samuti kasutati toiduga seotud sõnu – *kohuke*, *toorjuust* jne.

Mõned keelejuhtide kasutatud sõnadest on toodud välja ka varasemates uurimustes, näiteks Veronika Tohver (2006) esitas oma töös sõnad *helkur*, *kaubamaja*, *külmovato* ja *kohuke*. See näitab, et eesti keelel on püsiv mõju Eestis elavate noorte venelaste emakeelele.

Kasutatud kirjandus

EETÜ = Eesti etümoloogiasõnaraamat, 2012. Koostanud ja toimetanud Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus; <http://www.eki.ee/books/ekk09/> . Vaadatud 15.04.2016.

Hamers, J.F.; Blank M.H.A. 2000: Bilinguality and bilingualism. Cambridge University Press.

Ivanova, Irina 2012. Koodikopeerimine vene keelt emakeelena kõnelevate üliõpilaste keelekasutuses. Magistritöö, Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Külmoja, Irina 2012. Eesti keele mõjudest Peipsi läänerranniku murrakutele – Очерки по истории в культуре староверов Эстонии.1.Tartu Ülikooli vene keele õppetool, lk 316-318.

Myers-Scotton, Carol 2006. Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism. Blackwell Publishing.

Naidjonov, Pavel 2012. Narva eestikeelne elanikkond läbi ajaloo, nende identiteet ja keel. Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool; http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1776&sari=D; vaadatud 18.06.2016.

Pool, Raili 2007. Keeleõppijate vältimisstrateegiatest eesti keele täis- ja osasihitise näitel – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 3, lk 235-252.
http://rakenduslingvistika.ee/ul/files/ERYa3.16_Pool.pdf. Vaadatud:12.06.2016.

Praakli, Kristiina 2007. Mõnda eesti-soome koodivahetuse funktsioonidest ja nende tõlgendamisvõimalustest. – Emakeel ja teised keeled V. Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 151–163.

Praakli, Kristiina 2009. Esimese põlve Soome eestlaste kakskeelne keelekasutus ja koodikooperimine. Doktoriväitekirj. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/10505/praakli_kristiina.pdf. Vaadatud: 10.08.2016.

Zabrodsckaja, Anastassia 2005. „Vene-eesti koodivahetus Kohtla-Järve vene emakeelega algkoolilastel“. Tallinn: Tallinna Ülikooli filoloogia osakonna toimetised 6. TLÜ Kirjastus.
https://www.academia.edu/523505/Vene-eesti_koodivahetus_Kohtla-J%C3%A4rve_vene_emakeelega_algkoolilastel. Vaadatud 12.08.2016.

Zabrodsckaja, Anastassia 2006a. Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatuna. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51. Toim. Mati Ereht. Tallinn: Emakeele Selts, lk 148–169.

Zabrodsckaja, Anastassia 2006b. Eestivene keel(evariant): Kas samm segakoodi poole? – Keel ja Kirjandus 9 / 2006, lk 736-750.

Zabrodsckaja, Anastassia 2007. Vene-eesti koodivahetuse korpus: kodeerimis põhimõtete väljatöötamine. Eesti Rakenduslingvistika Aastaraamat 3, lk 321-338.
http://www.rakenduslingvistika.ee/ul/files/ERYa3.21_Zabrodsckaja.pdf. Vaadatud 7.08.2016.

Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Magistritöö, Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut; dspace.ut.ee/bitstream/10062/2868/1/teralmaarika.pdf; Vaadatud: 1.05.2016.

Tohver, Veronika 2005. Uuemad eesti laenud venelaste keelekasutuses. Magistritöö, Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Verschik, Anna 2001. Interferentsi mehhanismidest ja vene-eesti kontaktidest. – Keel ja Kirjandus nr 8, lk 529–542 www.digar.ee/arhiiv/et/download/143170; Vaadatud 8.10.2015

Verschik, Anna 2004. Koodivahetus meil ja mujal. – Keel ja Kirjandus nr 1, lk 25–45.
<https://www.etis.ee/Portal/Publications/Display/88f617ba-2dda-4088-92a9-3b5abf3804c4>;
Vaadatud: 25.03.14.

Kaudviited

Arnberg, L. 1988: Så blir barn tvåspråkiga. Vägledning och råd under förskoleåldern. 1988. Stockholm. Wahlström & Widstrand. – Viidatud: Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Tartu Ülikool: Filosoofia teaduskond: Eesti ja üldkeeleteaduse instituut kaudu.

Grosjean, Francois 1982. Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press. – Viidatud Zabrodskaja, Anastassia 2006a. Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatuna. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51, lk 148-169.

https://www.researchgate.net/publication/268418509_KEELEKONTAKT_JA_KAKSKEELSUS_NUUDISAEGSE_KONTAKTLINGVISTIKA_POOLT_VAADATUNA; vaadatud 10.07.2016.

Romaine, S. 1997: Bilingualism. Oxford: Blackwell Publishers. – Viidatud: Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Tartu Ülikool: Filosoofia teaduskond: Eesti ja üldkeeleteaduse instituut kaudu.

Seliger, H. W., Vago, R. M. 1991: The study of first language attrition on overview – *First language attrition*. Seliger, H. W., Vago, R. M. (eds). Cambridge University Press, Cambridge. – Viidatud Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Tartu Ülikool: Filosoofia teaduskond: Eesti ja üldkeeleteaduse instituut kaudu.

Thomason, Sarah Grey 2001. Language Contact. An Introduction. Washington: Georgetown University Press. – Viidatud: Zabrodskaja, Anastassia 2006a. Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatuna. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51. Toim. Mati Ereht. Tallinn: Emakeele Selts, lk 148–169.

Thomason, S. G., Kaufman, T. 1991. *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. University of California Press. – Viidatud: Zabrodskaja, Anastassia 2006a. Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatuna. – Emakeele Seltsi aastaraamat 51. Toim. Mati Ereht. Tallinn: Emakeele Selts, lk 148–169.

Thomason, S. G., Kaufman, T. 1991. *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. University of California Press. – Viidatud: Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Tartu Ülikool: Filosoofia teaduskond: Eesti ja üldkeeleteaduse instituut kaudu.

Weinreich, Uriel 1953. Languages in contact. Findings and problems. Paris: Mouton. – Viidatud: Teral, Maarika 2007. Taani eestlaste keelest. Tartu Ülikool: Filosoofia teaduskond: Eesti ja üldkeeleteaduse instituut kaudu.

Weinreich, Uriel 1967 [1953]. Languages in Contact. The Hague: Mouton. – Viidatud: Verschik, Anna (2004). Koodivahetus meil ja mujal. Keel ja Kirjandus, 1, 25–45 kaudu.

Резюме

Использование эстонских заимствований в речи Тартуской русской молодежи

Очень часто русскоязычные жители Эстонии употребляют в своей речи эстонские заимствованные слова. Такое явление появляется при языковых контактах, в данном случае русского с эстонским, т.к. языки не могут существовать изолировано друг от друга. Моя бакалаврская работа, посвящена употреблению эстонских слов в русской разговорной речи молодежи. Данная работа разделена на четыре части.

В первой части рассматриваются такие понятия, как двуязычие и языковой контакт и их исследования.

Во второй части работы рассматриваются такие термины, как - заимствованные слова и “переключения кода” и их значение и проблемы. Главными источниками работы были: Дж. Ф. Хаммерс (J.F. Hamers) и М.Х.А. Бланк (M.H.A Blanc), А. Забродская (A. Zabrodskaja), М. Терал (M. Teral), К. Праакли (K. Praakli) и работы А. Вершик (A. Verschik). В третьей части представлены ранние работы эстонско-русского языкового контакта.

В последней части работы анализ собранного материала, основанного на спонтанном устном разговоре. Так же, в данной работе выписаны примеры заимствованных слов и их употребления на основе анализа.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Anna Sedneva (sünnikuupäev: 04.12.91)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti laenud Tartu vene emakeelega noorte keelekasutuses“, mille juhendaja on Maarika Teral
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 22.08.16